

แนวคิดและการจัดประเภทของไสยศาสตร์

ความหมายของไสยศาสตร์

วิกฤตการณ์ในชีวิตของมนุษย์ย่อมเกิดทุกขณะตั้งแต่เกิดจนตาย ในช่วงวิกฤตแต่ละช่วงของมนุษย์จะเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย (สุวิทย์ ทองศรีเกศ, 2525 : 329) จึงพยายามขจัดความรู้สึกดังกล่าวด้วยวิธีต่าง ๆ กัน วิธีการทางไสยศาสตร์เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้กันมานานแล้ว (ยุทธ ศักดิ์โคเชยนต์, 2525 : 1) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของชาวไทยภาคใต้อย่างน้อยอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้จากถ้อยคำที่นำมาใช้ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำว่า "ไสยศาสตร์" ในภาษาไทยมีผู้ใช้ต่าง ๆ กันไป เช่น ไสย ไสยเวท ไสยเวทวิทยา ไสยศาสตร์ มายาศาสตร์ และความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ เป็นต้น

ไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่กว้างขวางมาก ดังนั้นจึงขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "ไสยศาสตร์" ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยมากล่าวดังนี้

คำว่า "ไสยศาสตร์" ความหมายตามรูปศัพท์แปลว่า ประเสริฐ (เทพย์ สาริกบุตร, 2506 : 24) ศักดิ์ (พุทธศาสนิกชน, 2527 : 289) ดังนั้นไสยศาสตร์จึงหมายถึงวิชาอันประเสริฐ หรือศาสตร์อันประเสริฐ (เทพย์ สาริกบุตร, 2506 : 24)

นอกจากความหมายตามรูปศัพท์แล้ว มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "ไสยศาสตร์" ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 842 อธิบายคำว่า "ไสยศาสตร์" ว่า (ไสย, ไสยะ) น. ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งได้มาจากอินเดีย ไสยเวท ไสยศาสตร์ (ไสยะเวค, ไสยะสาค) น. ตำราทางไสย วิชาทางไสย

มานิจ มานิตเจริญ (2513 : 1416) กล่าวถึงไสยศาสตร์ว่า ไสย (ไส) น. ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถา และวิทยาคม

ไสยขาว (ไส-ขาว) น. วิชาลึกลับที่ใช้เวทมนตร์ไปในทางดี เช่น ทำเครื่องรางของขลัง ป้องกันอันตราย หรือปลุกเสกเมตตามหานิยม ฯลฯ อธิวิธีย์ (White Magic)

ไสยดำ (ไส-ดำ) น. วิชาลึกลับใช้เวทมนตร์คาถาไปในทางชั่วร้าย เช่น ทำเสน่ห์ยาแฝด ผังรูป ปล่อยุคุณ บังคับวิญญูณ ไค้แก่ เลี้ยงผี ติรัจฉานวิธีย์ (Black Magic)

ไสยเวท (ไส-ยะ-เวท) น. ไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์ (ไส-ยะ-สาค) น. ตำราทางไสย ศาสตร์ลึกลับเกี่ยวกับอภินิหาร เวทมนตร์คาถา อำนาจจิต ฯลฯ

อุทัย ลินธุสาร (2522 : 4475) อธิบายถึงไสยศาสตร์ว่า

ไสยเวท (ไสยศาสตร์) วิชาทางไสย

ไสย คือ ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งถือว่ามีพลังอำนาจ หรือวิทยาศาสตร์ทางใจ การเจริญคาถาต่าง ๆ ก็เพื่อประโยชน์ในการสร้างจิตใจให้มีพลังอำนาจ ความเชื่อมั่น และสมาธิแก่ผู้ปฏิบัติไสยศาสตร์ ตั้งอยู่บนรากฐานของจิตใจ ผู้ทรงวิทยาคมจะต้องผ่านการฝึกพลังจิตให้หนักกล้าเข้มแข็ง มิฉะนั้นจะไม่บังเกิดผลในด้านภฤตยา แต่ถือว่าอักขระและพระเวทวิทยาคมมีส่วนสำคัญอยู่ด้วย มิฉะนั้นจะไม่ทำให้เกิดอำนาจทางอภินิหาร เช่น กงกระพันชาตรี หรืออื่น ๆ ได้ นักไสยศาสตร์ถืออักขระเลขยันต์ทุกตัวมีชีวิตในตัวเอง มีปฏิกิริยาอย่างพิศดารต่อคาถาที่ใช้ บริกรรม ปลุกเสก หรือลงอักขระนั้น

เทพย์ สาริกบุตร (2506, 2514) กล่าวถึงความหมายของไสยศาสตร์ว่า

ไสยศาสตร์ เป็นวิทยาการสาขาหนึ่งอันว่าด้วยการใช้มนตร์คาถา เสกเป่าทำให้เกิดอภินิหารของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เช่น เลขยันต์ สามารถบันดาลให้เป็นไปตามที่ปรารถนา เช่น การรักษาโรคร้ายใช้เจ็บต่าง ๆ ให้หายไ้โดยการเสกเป่า การรดน้ำมนตร์ หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ความมีโชค ความเจริญรุ่งเรือง แต่ยังไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ตามหลักฟิสิกส์และเคมี เป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากพลังสมาธิ

ไสยศาสตร์ เป็นตำราและความรู้ซึ่งเป็นความรู้ประเภทลึกลับอันเกิดจากความเขลาของมนุษย์ ซึ่งมีต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว หรือองค์ความรู้ หรือความไม่รู้ที่มนุษย์ได้มา ได้คาดคะเนหรือเดาสุ่ม

หรือ เวทมนตร์คาถาเป็นระบบความเชื่อและปฏิบัติอันมีจุดรวมอยู่ที่ความศรัทธาที่เกิดจากการปฏิบัติแห่งพิธีการ และความเชื่อที่สามารถควบคุมซึ่งทำให้ความมุ่งหมายของบุคคลบรรลุผล (บุญสนอง บุญโยธยาน, 2518 : 1, บุญลือ วันทายนันต์, 2524 : 46, และอุทัย หิรัญโต, 2519 : 296)

พระยาอนุমানราชชน (2515 : 222) กล่าวถึงไสยศาสตร์ไว้ในชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทยว่า

ไสยศาสตร์ หมายถึง ความเกรงขามในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือในสิ่งลึกลับอันไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลตามหลักของวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจให้คำหรือให้ร้ายแก่ผู้ที่เชื่อก็ได้ เมื่อมีความเชื่อและความรู้สึกเช่นนั้นแล้วก็สำแดงความเชื่อและความรู้สึกนั้นออกเป็นรูปพิธีกรรมอันเนื่องด้วยคาถาอาคมและเวทมนตร์คาถา เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตนทั้งในทางดีและชั่ว

พระมหาพรชัย ชินทศโต (2525 : 31) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่าไสยศาสตร์ ว่า

ไสยศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของศาสตร์ทางอาถรรพเวท เป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติอันมีจุดอยู่ที่ความศรัทธาที่เกิดจากปฏิบัติการ พิธีการ และเชื่อที่สามารถควบคุมอำนาจลึกลับได้ ซึ่งทำให้ความมุ่งหมายของบุคคลบรรลุผล

ไสยศาสตร์ หมายถึง ความเชื่อด้วยความรู้สึกเกรงขามในสิ่งที่เข้าใจว่าเหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับ อันไม่สามารถทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจให้คำหรือร้ายแก่ผู้เชื่อถือได้

คำว่า ไสยศาสตร์ ในภาษาอังกฤษมีใช้ 2 คำ ที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือ Magic และ Superstition

Magic หมายถึง การกระทำอันเนื่องด้วยมายาหรือใช้ความรู้เพื่อบังคับหรือป้องกันสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติให้เป็นตามประสงค์ที่ตนต้องการ (พระยาอนุমানราชชน, 2502, 2515)

อเล็กซ์ การ์ดเนอร์ (Gardner Alice, 1921 : 120-121) ได้กล่าวถึง Magic ว่า

Magic เป็นการใช้อำนาจของพระเจ้าด้วยการใช้อาคมและพิธีกรรมต่าง ๆ บังคับบางอย่างด้วยการกระทำ

เรไร สิบสุข (2521 : 25 อ้างอิงจาก Funk and Wagralls, 1952 : 765) ได้กล่าวถึงคำว่า Magic มีความหมาย 3 ประการคือ

1. ศิลปะเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเวทมนตร์
2. การละเล่นที่อาศัยความคล่องของการใช้มือ
3. การกระทำอะไรก็ได้ที่มีผลออกมาดีเยี่ยม

คำว่า Superstition หมายถึง ความเชื่อและความรู้สึกอย่างปราศจากเหตุผล หรือความเกรงขามสิ่งเหนือธรรมชาติ (พระยาอนุমানราชชน, 2502, 2515)

อเล็กซ์ การ์ดเนอร์ (Gardner Alice, 1921 : 120-121) กล่าวถึง Superstition ว่า

Superstition เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ นิสัย ความนึกคิดของแต่ละบุคคลของกลุ่มชน เป็นการแสดงความหมายทางอารมณ์ต่อธรรมชาติที่เกิดขึ้น หรืออำนาจลึกลับและนำไปสู่พฤติกรรมที่หลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้ายหรือผลประโยชน์บางประการ

จอห์น ฟรานเซอร์ (John Franzer, 1974 : 177) กล่าวถึง Superstition ว่า

Superstition หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เทน้ออำนาจมนุษย์ธรรมดา และ Superstition สามารถเปลี่ยนไปได้ตามกาลเวลา

อี เอลิซาเบธ เบคอน (E. Elizabeth, Bacon, 1974 : 4) ให้ ความหมายว่า

Superstition เป็นความเชื่อในเรื่องไม่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องของพลังอำนาจหรืออำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ทำให้เกิดผลดีหรือผลร้าย และมักเชื่อในเรื่องเวทมนตร์หรืออำนาจวิเศษ

ความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า Magic และ Superstition เกิดจากระบบความเชื่อซึ่ง Magic เน้นการกระทำเพื่อบังคับหรือป้องกันสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติให้เป็นไปตามอำนาจของผู้กระทำ ส่วน Superstition เน้นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติของบุคคลแต่ละกลุ่มชน ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ความเชื่อในสิ่งเร้นลับเป็นความเชื่อในสิ่งไม่มีตัวตนอยู่เหนือเหตุผล และการพิสูจน์ใช้ความเชื่อเพียงอย่างเดียวในการตัดสินใจ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องของ การกระทำ หรือเรื่องเกี่ยวกับอำนาจของเวทมนตร์คาถา ซึ่งเรื่องเหล่านี้มักเข้าใจกันว่าเป็นถ้อยคำที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีการท่องบ่นและอำนาจบันดาลให้สำเร็จตามความประสงค์ แต่เมื่อพิจารณาความหมายของคำแล้ว จะเห็นว่าเป็นคำที่มาจากความเชื่อในศาสนาฮินดูและมีความแตกต่างกันดังนี้คือ

เวท มาจากคำว่า "วิท" แปลว่าความรู้ ความรู้ทางศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 761) ความรู้ในที่นี้หมายถึง ความรู้ในกัมมীরพระเวทของพราหมณ์ ซึ่งในพระเวททุกกัมมীরแบ่ง 2 ภาค ได้แก่ มนต์ทั้งหลายรวมกันเข้าเรียกว่า สंहิตาพระเวท ทั้ง 4 เล่ม ดังนี้ (เปลื้อง ณ นคร, 2518 : 429)

1. ฤคเวท เรียกเต็มว่า ฤคเวทสंहิตา ประกอบด้วยบทสวด 1017 โคลง หรือ 1028 โคลง ทั้งหมดแบ่ง 10 บท กล่าวถึงเทพยดาต่าง ๆ มีอาทิคือ พระอินทร์ พระอัคนี พระสุรย์ พระอรุณ ฯลฯ ซึ่งพระอินทร์เป็นใหญ่ในบรรดาเทพเจ้าทั้งหลาย และเป็นใหญ่ในดินฟ้าอากาศ เพราะถือว่าเป็นวีระบุรุษของชาวอารยันในการรบกับพวกหัสยู (เปลื้อง ณ นคร, 2518 : 429, เรื่องอุไร กุศลาลัย, 2510 : 393)

2. ยสุรเวท (The Book of Sacfial Frayers) เป็นคัมภีร์รวบรวมข้อกำหนดในการประกอบพิธีสังเวชบูชาไฟ ประกอบด้วยบทสวด 73 บท แบ่งเป็น 20 ตอน (พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์, 2523 : 393) ยสุรเวทแบ่ง 2 หมวดคือ ไถยคิริย สหิตา หรือเรียกว่ายสุรเวทคำ กับวาชสาเนยิ สหิตา หรือยสุรเวทขาว คำราวบางฉบับ เช่น พจนานุกรมสันสกฤต-อังกฤษ ของมอเนียร์ วิลเลียม กับหนังสือปรัชญาฮินดูของ ซีออส เบอ์นาร์ค กล่าวว่ายสุรเวทเป็นร้อยแก้วล้วน (สุชีพ ปุณฺณานุกาพ, 2506 : 393)

3. สามเวท (The Book of Chants) เป็นบทสวดสำหรับพราหมณ์อุทคาตฤ คือผู้ทำหน้าที่สวดเทห์ล้อมในพิธีสังเวचनाโสม ประกอบด้วยบทประพันธ์ที่ว่าด้วยมนตร์คาถาต่าง ๆ 1549 บท หรือ 78 บท (สุชีพ ปุณฺณานุกาพ, 2506 : 372 , อุกม รุ่งเรืองศรี, 2517 : 12)

4. อาถรรพเวท มีคำประพันธ์ทั้งสิ้น 6015 คำกลอน จัดเป็นบทสวดได้มากกว่า 760 บท เนื้อหาจะเห็นว่าเป็นบทอาคมเพื่ออำนวยความสะดวกและมีความสำคัญสำหรับให้ร้ายแก่ผู้อื่นเป็นจำนวนมาก อาถรรพเวทจึงมีขึ้นเพื่อใช้ทั้งในแง่ของการประสาธผลในส่วนที่เรียกว่า อาถรรพ และการประทุษร้ายแก่ผู้อื่นซึ่งอยู่ในส่วนที่เรียกว่า อังคิรส เนื้อหาทั้งหมดของอาถรรพ แยกเป็นหมวดหมู่ดังนี้ (อุคม รุ่งเรืองศรี, 2517 : 13-14)

4.1 คาถา เป็นบทสวดที่อาจนำมาใช้เสกสำหรับรักษาโรคได้ เช่น คาถากำราบโรคไข้ชาน โรคชัคเบา โรคท้องมาน โรคหลอกลมอักเสบ แก้อักเสบและไข้หวัด สมนานแผลและบางบทใช้สำหรับป้องกันผู้คิดปองร้าย

4.2 อำนวยผล เป็นบทสวดที่ใช้เพื่อให้อายุยืนหรือมีสุขภาพดี และกล่าวถึงคุณของทองคำและไข่มุก ถ้าใช้เป็นเครื่องประดับจะทำให้อายุยืนได้

4.3 การสาปแช่ง บทสวดบางบทในอาถรรพเวทนำมาใช้สวดเพื่อสาปแช่งปีศาจ พ่อมด หมอผี หรือศัตรู และบางบทใช้เป็นคาถาป้องกันผี หรือศัตรู และบางบทใช้เป็นคาถาป้องกันผีหรือศัตรู และบางบทเป็นคาถากันผี

4.4 คาถาเสน่ห์ ความงามทึนพระเวทนี้ประกอบขึ้นในแง่ของการติดต่อกับผู้อื่นโดยเฉพาะสตรี ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ามีแง่มุมในการใช้กว้างขวางมาก เพราะมีทั้งการสร้างเสน่ห์หาแฝดและการปราบเมียน้อยให้อยู่ในอำนาจ

4.5 คาถาสำหรับภักษัตริย์ บทสวดบางบทกำหนดความเป็นหน้าที่ที่ภักษัตริย์จะต้องปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมพระบรมเดชานุภาพให้หนาแกร่งขาม เพื่อคุ้มครองอำนาจทางการเมืองและสร้างพระเกียรติยศ และคาถาสำหรับประหารรายผู้คนที่คิดบงร้าย ตลอดจนสำหรับภักษัตริย์ผู้ถูกขับ ปรารธนาจะครองอำนาจอีกด้วย

4.6 คาถาเพิ่มบุคลิก มีบทสวดหลายบทที่ใช้สวดเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคี และมีมิตรภาพเพื่ออำนวยให้ผู้สวดได้รับการยกย่องนับถือ

4.7 คาถาไหลลาภ เป็นบทสวดเกี่ยวเนื่องกับการเพิ่มทรัพย์สิน เช่น การวางศิลาฤกษ์และการเพาะปลูก มีคาถาป้องกันแมลงศัตรูพืช เพื่อความเพิ่มพูนของพืชสัตว์ การค้าขายเจริญรุ่งเรือง และเพื่อโชคลาภในการพนันที่ปรากฏด้วย

4.8 ปัดรังควาน บทสวดบางบทใช้สำหรับสวดเพื่อปัดรังควานหรือกำจัดความอับมงคล และยังกล่าวถึงพิธีป้องกันเสนียดและขับไล่มนุษย์ที่ไม่พึงปรารถนาได้อีกด้วย

จากพระเวททั้ง 4 จะพบว่าฤคเวทเป็นแม่บทของพระเวทอื่น ๆ ทำให้เกิดมีพระเวทอื่น ๆ ส่วนอาถรรพเวทเป็นเครื่องแสดงความเชื่อในสิ่งเร้นลับ มีความกลัวเทวดาอย่างกลัวผู้ร้าย และใช้อำนาจโดยถือกำลังเป็นใหญ่ จึงใช้ถ้อยคำอันมีไปทางติดสินบนและมีความเชื่อถือในมนตร์และของขลัง

มนตร์ มนต์ คำศักดิ์สิทธิ์ คำสำหรับสวด คำสำหรับเสกเป่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 693) ข้อความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งประพันธ์ขึ้นสำหรับสวดบริกรรม หรือเพื่อบังคับหรือถือนวอนสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติให้อำนวยสิ่งทีปรารถนา (พระยาอนุমানราชชน, 2505-2506 : 3038) ความหมายนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นบทสวดในคัมภีร์ต่าง ๆ ของศาสนาฮินดู ซึ่งในภาษาไทยเรานำมาใช้ในความหมายที่โน้มเอียงไปในแง่การใช้ว่าเป็นพระคาถาซึ่งใช้สวดหรือเสกเป่าเพื่อกำจัดอุปาทวและจัดรูให้สิ้นไป (เทพย์ สาริกบุตร, 2494 : 97) แต่เดิม

มนตรีเป็นภาษาสันสกฤต ต่อมามนตรีบางส่วนมีรอยกรองเป็นภาษาไทยและมีขึ้นต้นด้วยคำว่า "โอม" ซึ่งหมายถึงเทพเจ้าทั้งสาม หรือเรียกว่า "ตรีมูรติ" แปลว่า มีรูปสาม หมายถึง พระเจ้าทั้ง 3 องค์ คือ พระวิษณุ พระศิวะ และพระพรหม อันเป็นสัญลักษณ์ของพราหมณ์ และฮินดู โดยกำหนดอักษร 3 ตัว คือ อะ อุ มะ (พรมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์, 2523 : 15, เจือ สตะเวทิน, 2505 : 23)

คาถา คือคำประพันธ์ภาษาบาลี อัคราของฉันท บทร้อยกรอง คือ สี่บาท เป็นคาถาหนึ่ง หรือข้อความที่ผูกขึ้นถือว่ามีอำนาจลึกลับเร้นอยู่ เมื่อบริกรรมเสกเป่า สวดขับหรือปลุกเสก จะเกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์ไปดเป่าป้องกันสิ่งร้าย (อุทัย สินธุสาร, 2517 : 499) ก็จะเกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์

อาคม คือมนตรี ซึ่งใช้ในคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ (พระยาอนุমানราชชน, 2505-2506 : 3308)

เวทมนตรี บางที่ใช้คู่กับคาถา เป็นคาถาอาคม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 914) หมายถึง ข้อความที่ผูกขึ้นถือว่ามีอำนาจลึกลับอยู่ใน เมื่อนำไปใช้ตามลัทธิที่กำหนดไว้ เช่น บริกรรม เสกเป่า หรือสวดขับ ตลอดจนปลุกเสก เป็นต้น ก็จะเกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์ (พระยาอนุमानราชชน, 2505-2506, 3038)

จะเห็นว่า ความหมายของคำว่า เวท มนต์ คาถา และอาคม มีความแตกต่างกัน แต่มักใช้ปะปนกัน โดยหมายถึงถ้อยคำที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อท่องบ่นไปแล้วตามกรรมวิธีที่ถูกต้อง อาจอำนวยความสะดวกของผู้ใช้

เวทมนตรีเดิมคงเป็นของศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นอำนาจของเทพเจ้า ต่อมาไสยศาสตร์เป็นที่เชื่อถือมากขึ้น การสั่งสอนแพร่หลายมากขึ้น ไม่จำกัดในศาสนาพราหมณ์ ภายหลังศาสนาพุทธนำเอาตัวคาถาเข้าไว้ในพุทธศาสนา โดยอำนาจพระพุทธรูปเปลี่ยนตัวคาถาเป็นอย่างพุทธ เรียกว่า พุทธมนตรี และใช้เวทมนตรี ก็ประสบความสำเร็จขึ้นกับพลังจิตอันเกิดจากสมาธิ (แพทย์ สาริกบุตร, 2514 : 3-6)

เวทมนตร์ ซึ่งเป็นอำนาจลึกลับสามารถบังคับด้วยการเสกขบ่า บริกรรมของผู้มีอำนาจ ให้เป็นไปตามผู้ที่สามารถใช้อำนาจเพื่อเป็นไปตามความประสงค์ อันเนื่องจากพลังสมาธิทางจิต ล้วนเป็นระบบความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั้งสิ้น

ขอบข่ายไสยศาสตร์

การศึกษาความเชื่อเรื่องภูติผีปิศาจ วิญญาณ เวทมนตร์คาถา อิทธิฤทธิ์ของเครื่องราง ของขลัง เช่น กงกระหันชาตรี เมตตามหานิยม ฯลฯ เรื่องเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันกับสิ่งลึกลับ เราเรียกสิ่งลึกลับเหล่านี้ว่า "ไสยศาสตร์" จัดเป็นสาขาหนึ่งซึ่งเรียกว่าวิชาลึกลับ (Occult Science) (พ.ศ.อ.ชโล อุตุนภษาณี, 2515 : 3)

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (2507 : 20-21) ได้กล่าวถึงวิชาลึกลับว่า นักปราชญ์ ชาวฝรั่งเศสได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. จิตศาสตร์ (Science Metapsique) เป็นวิชาเกี่ยวกับอำนาจจิตโดยตรง วิชานี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1.1 การดึงดูด (Magnatism) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จิตคาถาภาพ

1.2 การสะกดจิต (Hypnotism) เป็นศาสตร์และศิลปะที่ใช้ควบคุม ความคิดและการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลอื่นทางใจ โดยปกติประกอบด้วยผู้สะกด (The Operter) และผู้ถูกสะกด (The Subject) แต่วิธีการสะกดบางชนิดอาจใช้วัตถุเป็น เครื่องช่วย (Objective Methods)

1.3 การติดต่อวิญญาณ (Spiritism)

2. โหราศาสตร์ เป็นวิชาเกี่ยวกับการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า ซึ่งต้องใช้กำลัง ดวงจิตและบางอย่างไม่ต้องการใช้ แบ่งออกเป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้

2.1 จิตทำนายโดยใช้อำนาจดวงจิตเป็นเกณฑ์ (Astrologic) หมายความว่า เอาวัน เดือน ปี และเวลาของคนที่มาทำนาย ไทยเรียกว่า โหราศาสตร์ แท้จริงคำว่า โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาการทำนายอย่างไม่เฉพาะแต่การทำนายโดยวิธีคำนวณ วัน เดือน ปี และเวลาเกิดเท่านั้น

- 2.2 จิตทำนายและการคุณลักษณะคน (Psysiogrammie)
- 2.3 วิชาการทำนายด้วยการดูเส้นลายมือ (Chirmsancie)
- 2.4 วิชาทำนายด้วยการดูลายมือเขียนหนังสือเพื่อบอกลักษณะคน (Graphologie)
- 2.5 วิชาทำนายไฟ (Garomancie)
- 2.6 วิชาทำนายฝัน (Oniromancie)
- 2.7 วิชาทำนายด้วยการจับต้องสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Psychometrie) อย่าง
เช่น หมอจันทนายโดยใช้วิชาการจับเส้นตรวจเลือดลม
- 2.8 ทิพยจักษุ (Clairvoyance)
- 2.9 ลางค่าง ๆ (Preage)
- 2.10 การเสี่ยงทาย (Oracle)

วิชาเหล่านี้เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ และเป็นบ่อเกิดของวิชาลึกลับ และอีกวิชาหนึ่งคือ มายาศาสตร์ (Science Magique) แต่เป็นวิชาลึกลับที่ไม่ค่อยถูกทาง เพราะอาจเป็นผลร้ายแก่ผู้เรียนหรือผู้อื่น

เหล่านี้เป็นศาสตร์ที่ได้รับการอธิบายระบบใหม่ เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้น ซึ่งมีรากฐานมาจากลัทธิโยคี ซึ่งเป็นวิชาการของคนในสมัยโบราณ บ่อเกิดอยู่ในประเทศอินเดีย ลัทธิโยคีศาสตร์ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ

หลวงวิจิตรวาทการ (2507) กล่าวถึงลัทธิโยคีว่าแบ่งออกเป็น 5 ระดับคือ

- 1. ทดโยคะ เป็นการเรียนบริหารร่างกายซึ่งนับเป็นขั้นต่ำสุดในบรรดาโยคะทั้งหลาย การเล่าเรียนทางนี้เป็นการศึกษาให้ร่างกายมีความแข็งแรง สามารถต่อสู้โรคร้ายไข้เจ็บ ตลอดจนสามารถคัมยาพิษหรือกินแก้วได้โดยไม่มีอันตราย
- 2. ญาณโยคะ เป็นการเรียนศิลปะต่าง ๆ เช่น ธรรม ช่างเขียน คนตรี และทางวิชาอื่น ๆ
- 3. กรรมโยคะ ได้แก่การศึกษาฝึกหัดจิตใจให้ทำอะไรไม่ต้องการผลตอบแทน กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ฝึกหัดให้ใจมีความกรุณาแก่คนทั่วไป ทำคนให้เหมือนหนึ่งพระอาทิตย์ส่องโลกให้

ACC. No. 67076
DATE RECEIVED 4 ส.ค. 2533
CALL No. ๕๕๕๕๕

ทุกวัน แต่ไม่ต้องการสิ่งตอบแทนอันใดจากโลก กรรมโยคะเป็นชั้นที่สอนให้บุคคลละทิ้งความโลภ โกรธ หลง เพื่อก้าวขึ้นสู่ความสำเร็จในวิชาโยคีขั้นสูงต่อไป

4. ราชโยคะ ได้แก่การฝึกหัดให้มีทิพยโสต ทิพยจักขุ และอำนาจอันเหนือวิสัย มนุษย์ธรรมดา

5. ภักติโยคะ เป็นการหัดดวงจิตให้มีสมาธิแน่นแน่ว หักให้ลืมสิ่งต่าง ๆ ได้ ทั้งหมดชั่วขณะหนึ่งหรือชั่วเวลาที่บำเพ็ญภาวนาอยู่ หักล้างความเศร้าหมองในดวงใจให้เหลือแต่สิ่งผ่องใสบริสุทธิ์

การอบรมหรือฝึกจิตให้เป็นสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาคำเนินเป็นขั้น ๆ ไป เริ่มแต่ชั้นดากนก่อน เมื่อเจริญญาณแก่กล้าแล้วจึงเลื่อนอันคัมป์ เข้าถึงขั้นวิปัสสนาญาณอันเป็นญาณอันคัมป์ต้นในวิชา 8 ประการ คือ

1. วิปัสสนาญาณ (ญาณอันนับเข้าในวิปัสสนา)
2. มโนมยิทธิ (ฤทธิ์ทางใจ)
3. อิทธิวิธี (แสดงฤทธิ์ได้)
4. ทิพยโสต (หูทิพย์)
5. เจโตปริยญาณ (รู้จักกำหนดใจผู้อื่น)
6. บุพเพนิวาสานุสสติ (ระลึกชาติได้)
7. ทิพยจักขุ (ตาทิพย์)
8. อาสวักขยญาณ (รู้จักทำอาสวะให้สิ้นไป)

วิชาทั้ง 8 ประการนี้ ในข้อ 6 คือบุพเพนิวาสานุสสติญาณ การระลึกชาติได้ ทำให้นึกถึงวิชาโหราศาสตร์ที่สามารถใช้พยากรณ์เหตุการณ์ในปัจจุบันชาติได้ แต่ไม่สามารถจะไปตรวจถึงกรรมเก่าในอดีตชาติ แต่ศาสตร์อันประเสริฐที่เกิดจากพลังสมาธิทางจิตหรือไสยศาสตร์นั้นสามารถที่ยังการพยากรณ์ลงไปได้ลึกกว่ากันเท่านั้น ซึ่งพออนุมานได้ว่า โหราศาสตร์คือบันไดขั้นแรกของไสยศาสตร์นั่นเอง (แพทย์ สาริกบุตร, 2508 : 25)

ขอบข่ายของวิชาลึกลับ (Occult Science) หรือไสยศาสตร์ (Superstition) ประกอบด้วยวิชาจิตศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงอำนาจจิตและวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าอันเป็นพื้นฐานของวิชาไสยศาสตร์ เพราะโหราศาสตร์บอกเหตุการณ์ในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งส่งผลมาจากการกระทำในอดีต การทราบเหตุการณ์ในอดีตต้องมีพลังสมาธิทางจิต ทำให้สามารถทำนายให้ทันลึกต่าง ๆ กันขึ้นกับการศึกษาไสยศาสตร์

คติความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของชาวไทย

ความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับซึ่งมนุษย์ไม่สามารถเข้าใจหรือหาคำตอบได้ จึงเกิดความกลัวและฮือวอนขอหรือทำให้สิ่งเหล่านี้พอใจ จึงเกิดความสบายใจและมั่นใจแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านี้ เป็นไสยศาสตร์ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์แต่อดีตชาติ

ความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยแต่เดิมไม่ได้แตกต่างจากชาติอื่น ๆ คือ มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวว่ามีอำนาจบันดาลให้ทั้งคุณและโทษ (พระยาอนุมานราชธน, 2502 : 115) และปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นและยังไม่เข้าใจถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น คิดว่าเป็นผลจากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติหรือภูติผีปีศาจ ซึ่งอาศัยอยู่ทั่วไปในโลกทั้งในน้ำบนฟ้า ทุ่งนาป่าเขา ในเมือง ในบ้าน ธรรมชาติในโลกเหล่านี้ยังเป็นความลึกลับและเหนือความเข้าใจของมนุษย์ก่อเกิดความหวาดกลัว มนุษย์จึงต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจนั่นคือ สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าผู้มีอำนาจยิ่งกว่าตน ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา (สุชีพ ปุณฺณานุกาภ, 2508 : 218) แบ่งได้ 4 ประการ ประการแรกการนับถือผีสิงเทวดาอารักษ์ เช่น รุกขเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าเขา ฯลฯ ประการที่สองการนับถือผีปู่ย่าตายายหรือผีบรรพบุรุษ ประการที่สามการนับถือบรรพบุรุษ เช่น เจ้าพ่อหอกลอง สมเด็จพระวรวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ฯลฯ ประการสุดท้ายการนับถือผีร้าย เช่น ผีฟ้า (พระยาอนุมานราชธน, 2520 : 155) ความเชื่อดังกล่าวยังฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวไทยมาช้านานและถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยตลอด

ตอนแรกชาวไทยนับถือผีสิงเทวดา ค่อมายอนับถือศาสนาแต่คติความเชื่อดั้งเดิมก็ยังคงอยู่ ดังนั้นความเชื่อของชาวไทยจึงมีรากฐานซ้อนกันหลายชั้น คือคติความเชื่อเรื่องผีสิง

เทวดาอยู่ส่วนลึก พุทธศาสนายู่อื่นผิว และลัทธิฮินดูเข้ามาแทรกซ้อนด้วย คติความเชื่อที่ชาวไทยรับเอามาได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เข้าใจและสิ่งแวดล้อมโดยปรับปรุงพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องผีสร้างเทวดาเข้าด้วยกัน รวมทั้งลัทธิฮินดูด้วย ดังนั้นพิธีการต่าง ๆ จึงปรากฏว่าจัดพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์ และบัตรพิธีผีสร้างเทวดาด้วย (พระยาอนุนามราชชน, 2502 : 155)

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ไสยศาสตร์เข้ามาแทรกอยู่ในชีวิตของชาวไทยมากจะว่าตั้งแต่เกิดจนตายก็ได้ เช่น แม่เจ็บท้องคลอด หมอเสกคาถาเป่ากระหม่อม ทำน้ำมันกระสะเคาะให้คลอดง่าย หมอบางคนเรียกความเจ็บปวดของแม่ไปไว้ที่หน้าแข้งของคนเพื่อให้คลอดง่าย ตอนฝังรก เด็กขึ้นเปล โกงผมไฟ ทำขวัญ ตลอดจนการบวช แต่งงาน สร้างบ้านใหม่ สวดบ้าน วงษ์คาถาตาย แต่งศพ ทรายสัง ทำโลงศพ เอาศพออกจากเรือน ทำประตูป่า ทำบันไดผี นำศพขึ้นเผา เหล่านี้ล้วนแต่แทรกไสยศาสตร์ทั้งสิ้น (ขุนพันธุวัชรราชเคศ, 2523 : 101)

นอกจากความเชื่อทางไสยศาสตร์แล้ว ยังมีความเชื่อทางโหราศาสตร์อันเป็นพื้นฐานของไสยศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์กัน เพราะบุคคลได้รับการทำนายหรือพยากรณ์ตามหลักโหราศาสตร์ว่าจะประสบเคราะห์ร้าย บุคคลนั้นก็แสวงหา "สิ่ง" ที่เขามีความเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจลึกลับสามารถทำลายเคราะห์ร้ายนั้นและจะก่อให้เกิดผลดีแก่ชีวิตเขา สิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ดังกล่าวตามความเชื่อถือของสังคมไทยมักได้แก่ น้ำมันนตร์ คาถาอาคม และการสะเคาะเคราะห์ตามพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เป็นต้น พวกพ่อมด หมอผีประเภทเรียกวิญญาณของกนตาย การทรงเจ้าอาจารย์รักษาโรคด้วยน้ำมันนตร์ และเวทมนตร์คาถา อาจารย์สะเคาะเคราะห์ อาจารย์รับต่ออายุจึงมีบทบาทต่อสังคมไทยมาจนทุกวันนี้ (อานนท์ อากาศิรม, 2525 : 68) เพราะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและความสบายใจกับผู้ที่มีความเชื่อถือ แม้ปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่คนไทยยังสนใจและมีความเชื่อทางไสยศาสตร์อยู่ไม่น้อย ดังเห็นได้จากการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเปิดอาคารร้านค้า การเปิดคลังถ่ายภาพยนตร์ มักมีการเจิมตามพิธีไสยศาสตร์เสมอ ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลและประสบความสำเร็จตามที่เขาเหล่านั้นปรารถนา

จิราภรณ์ ภัทรานุกัทร (2528) กล่าวถึงคติความเชื่อของไทยโดยจัดแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลก จักรวาลและสรรพสิ่งต่าง ๆ เช่น ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยอันเกิดจากประสบการณ์ที่มีต่อธรรมชาติและพยายามแก้ปัญหาเมื่อมีปัญหาในการดำเนินชีวิต

2. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย และช่วงเวลาสำคัญของชีวิต ทั้งนี้เพราะคนยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดี จึงเกิดความวิตกกังวลว่าคนเราเกิดมาจากอะไร เมื่อตายแล้วไปไหน ความเชื่อดังกล่าวแสดงออกในรูปพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ความเชื่อนี้ปรากฏในงานเขียนของพระยาอนุมานราชธนหลายฉบับ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหรืองานเขียนของ ม.จ.หญิงพูนพิศสมัย คิสกุล เรื่องประเพณีไทย

3. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะนับถือศาสนาพุทธ แม้มิได้ถือศาสนาพุทธแล้วก็ยังมีความเชื่อที่แฝงอยู่และผสมผสานกับความเชื่อในพุทธศาสนา เช่นกัน ตัวอย่างผลงานเรื่อง เมืองสวรรค์และผีसांगเทวดา ของพระยาอนุมานราชธน หรือบทความเรื่อง Study on Spirit Cults in Thailand

4. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา คนไทยยังมีความเชื่อในพุทธศาสนาที่ได้รับผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาอื่น ๆ อีก จากบทความของอมรา พงศาพิชญ์ เรื่องพุทธศาสนาชาวบ้าน พบว่าระบบความเชื่อในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ศาสนาพุทธได้แก่ ระบบความเชื่อศาสนาพราหมณ์และระบบความเชื่อศาสนาพุทธ

5. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์อันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย

ความเชื่อข้างต้นพบว่า เรื่องคติความเชื่อของชาวไทยส่วนใหญ่เป็นเรื่องความเชื่อในสิ่งลึกลับไม่มีตัวตนอันเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ แม้เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชีวิตก็ยังนำเอามาผสมผสานกลมกลืนกับความเชื่อดั้งเดิมของเรา ดังมีคำกล่าวอยู่บ่อย ๆ ว่า พุทธกับไสยย่อมอาศัยกัน

ดิเรก พรตตะเสน (2528) กล่าวถึงการแบ่งยุคความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ไว้ดังนี้

1. ยุคแรก เชื่อว่าภูมิภาคของโลกทุกสรรพสิ่งในโลกมีผี เทพ สิ่งลึกลับให้คุณและโทษ กำหนดเรียกกันว่า ยุคผี
2. ยุคที่สอง ศาสนาฮินดูถือกำเนิด ได้รับปรุงเรื่องผีและเทพเจ้าอยู่ในระบบ ศาสนาบัญญัติไสยศาสตร์และพิธีกรรมขึ้นแล้ว โฆษณาชวนเชื่อว่าเป็นไสยศาสตร์และพิธีกรรมสร้างมงคล และทำลายอาถรรพ์ร้าย อันเกิดจากผีและเทพให้แก่มวลสัตว์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ยุคที่สาม คือศาสนาเมื่อช่วงพุทธศาสนิกชนกับศาสนาฮินดูซึ่งถือกำเนิดจากแหล่งเดียวกัน เกจิอาจารย์ทางพุทธศาสนาจึงรวบรวมเอาผี เทพ ไสยเวท และพิธีกรรมมาปรับใหม่ อีกทีแล้วค่อย ๆ ไน้มนำจิตใจ เข้าหลักสังขารในแนวบาปบุญ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

สาเหตุดังกล่าว ยุคที่ 3 ซึ่งสืบเนื่องมาจากปัจจุบันจึงมีอิทธิพลของไสยศาสตร์และพิธีกรรม ของยุคที่ 1 และยุคที่ 2 เข้าครอบงำจิตใจของชาวไทยภาคใต้อย่างมาก เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ในสังคมอดีตจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้นความเชื่อของคนในสังคมภาคใต้จึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อเป็นตัวกำหนดสังคม ดังนั้นคติความเชื่อจะปรากฏ ในรูปคติชนแขนงต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ภูมิจิตต์ธรรม ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้ศึกษาความเชื่อของคนไทยไว้มาก ได้กล่าวว่า "ความเชื่อมีมากมายสามารถดูได้ทุกอย่าง ตั้งแต่ชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วรรณกรรม ไปจนถึงการเมือง"

การจัดประเภทไสยศาสตร์

การถือไสยศาสตร์ภาษาอังกฤษเรียกว่า Magic และ Superstition คำแรก เป็นการกระทำ คำหลังเป็นความรู้สึกเกี่ยวกับไสยศาสตร์ (พระยาอนุมานราชธน, 2515 : 223) จากความดังกล่าวพอจัดประเภทไสยศาสตร์ได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่ออันเกิดจากรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งลึกลับต่าง ๆ ชาวไทยเรียกสิ่งนี้ว่า ไสยศาสตร์ หรือ คติทางไสย
2. ความเชื่ออันเนื่องจากการกระทำของตนตามความเชื่อโดยอาศัยอักขระหรือ ข้อความที่ผูกขึ้นซึ่งถือว่ามีย่านาจลึกลับ เรือนอยู่ตามความประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น เพื่อ ป้องกันตนเองหรือทำร้ายผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นรัก ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า "ภฤตยา"

ทัศนีย์ สุจินะพงษ์ (2519 : 13-16) ได้กล่าวถึงความเชื่อในสิ่งเร้นลับว่า อาจแบ่งออกได้ 3 อย่าง คือ

1. ความเชื่อเรื่องผีसांगวิญญาณ คือเชื่อว่ามนุษย์มีวิญญาณ และวิญญาณที่มีความสามารถอ่านวญประโยชน์หรือโหราได้ บางทีเรียกว่าผีसांगเทวดา
2. ความเชื่อถือโชคลางและลางสังหรณ์ คือเชื่อว่าเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายหน้านั้น บางครั้งจะมีนิมิตปรากฏขึ้นแก่ตน เช่น ความฝัน ลาง เป็นต้น
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อดังกล่าวจะมีอำนาจลึกลับนั้นมาใช้ประโยชน์แก่ตนตามที่ต้องการได้

พระยาอนุমানราชธน (2515 : 223) และสมบุรณ์ คนฉลาด (2515 : 447) ได้จัดแบ่งไสยศาสตร์ที่เกิดจากการกระทำได้ดังนี้

1. การกระทำไสยศาสตร์ที่เป็นไปในทางดี เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้มีความปลอดภัยหรือมีความสุข เช่น การอยู่ยงคงกระพัน การทำพิธีเป็นสิริมงคลแก่ตนและแก้อาการรพ บักรังควาน เป็นต้น เรียกว่า ไสยศาสตร์ขาว (White Magic)
2. การกระทำไสยศาสตร์ที่เป็นไปในทางชั่วร้าย ทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น หรือการกระทำที่ให้ร้ายแก่ผู้อื่น เช่น การทำเสน่ห์และการทำคุณไสย ผังรูปผังรอย หรือการใช้เวทมนตร์คาถาให้ผู้อื่นเจ็บป่วย เช่น เสกหนังเข้าห้อง ให้เป็นบ้า เหล่านี้เรียก ไสยศาสตร์ดำ (Black Magic)

การจัดประเภทไสยศาสตร์ มีผู้จัดแบ่งหลายลักษณะแต่มีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการจัดประเภทไสยศาสตร์ที่ศึกษาจากรรณกรรมตัวอย่าง ผู้ศึกษาจัดแบ่งความลึกลับทางไสยศาสตร์เป็น 3 ประเภท ดังนี้คือ

1. ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา การศึกษารรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้พบว่ามีความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดาทุกเรื่อง ส่วนใหญ่เป็นการอ้อนวอนต่อเทพเจ้า ผีบรรพบุรุษ เพื่อขอความช่วยเหลือให้ได้ตามความประสงค์ หรือขอให้ความคุ้มครองตนเองหรือผู้อื่นให้ปลอดภัย เช่น

เรื่องจำปาสีตัน ตอนนางตักโกส้อ่อนวอนผีसांगเทวดา พระเสื่อเมืองให้คุ้มครอง
หัวกะตุงหน (สามี่) ขณะออกทำสงครามกับโอรสทั้งสี่ ความว่า

นางร้องประกาศ ผียักษ์ปีศาจ ภูตพรายโคโค
ภูม้อันศักดิ์สิทธิ์ ทูททิศประไพ เสื่อเมืองเรืองไกร ขอท่านเห็นกู¹
ผีภูตผีพราย- ยักษ์ตายาย บนแพะบนหมู
ผีไพรผีป่า ผีตาผีครู บนควายบนวัว² บนหมูบนไก่

(จำปาสีตัน : 35)

เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนเหล่านางสนมกำนัลของหัวสุธรรม ขอบุตรคือเทพดา
ผีบรรพบุรุษ ความว่า

พระสนมทั้งหลาย อยามมีบุตรชาย ต่างให้แต่งบัตร³
พลีเครื่องบูชา เทวานันต์วิ หูกแห่งแต่งบัตร พลีกรรมบ่าววง
บนบานตายาย พระอิศวรรนารายณ์ บ้างไหวผีหลวง
ปู่เจ้าศักดิ์สิทธิ์ บ้างคิดเสียขวง⁴ บ้างกินยาหน่วง⁵ โลหิตฤถ่าย

(สุวรรณหงส์ : 4)

เรื่องภยาหงส์ ตอนนายพรานบนบานผีพญาพรานที่อยู่ป่าให้จับพญาหงส์ทองได้
(ภยาหงส์ คือ พญาหงส์ซึ่งเป็นตัวเดียวกันที่เขียนเช่นนี้เพื่อเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น) ความว่า

หงส์เล่นเดินไปโดยบัง แล้วนายจึงร้อง
ประกาศขุนพรานพญาพราน
ให้ได้มันสการ ให้วังบาศสังหาร
ให้ห้องพญาปักซี่

(ภยาหงส์ : 18)

2. ความเชื่อเรื่องโชคลางและกลางสังทรณ์ หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นอันสามารถบอกเหตุร้ายหรือดี อาจปรากฏในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความฝัน ลาง ซึ่งเกิดจากคนหรือสัตว์ปรากฏในวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น

2.1 ความฝันและการทำนาย ปรากฏในวรรณกรรมดังนี้

เรื่องวรรณคดี ตอนนางกาไวยทรงครรภ์นางฝัน ความว่า

ส่วนนางกาไวย	ทรงครรภ์ภายใน	นิมิตจิตสา
ฝันว่าพระแสง	ข้ามทองโสภา	มีคนเอามา
นางรับพระแสง	สองมือกำแข็ง	บ่ได้ให้ใคร
ครันฝันเท่านั้น	นางตื่นตกใจ	ครันรุ่งอุทัย
		มายังสามมี

(วรรณคดี : 2)

โหรทำนายความฝันของนางกาไวย ความว่า

ขุนโหรพิณิจ	หายตามนิมิต	กาไวยจอมขวัญ
ทูลตามอธิบาย	ว่านางมีครรภ์	ในท้องนางนั้น
จะมีฤทธิ	ให้ครองบุรี	แทนพระบิดา
แต่ว่าสนาน้อย	อายุชันษา	ได้เสวยภาษา
		เจ็ดเดือนสามวัน

(วรรณคดี : 2)

เรื่องสุวรรณทงส์ยนต์ ตอนนางแก้วสัจจาฝันหลังจากการตั้งบัตรพลีต่อเทพยดา
ความว่า

ในสุบินว่าอินทรา	เอาแก้วมาแต่สวรรค์
มาให้นางจอมขวัญ	เจ้ารับไว้ด้วยจิตใจ
เขยชมอยู่ช้านาน	แก้วบันดาลก็ลอยไป
ไปตกอยู่เมืองไกล	แล้วกลับมาสู่สถาน

เมื่อแก้วเลื่อนลอยมา คอกมดตาอันตระการ
 มาควยโพธิ์สมภาร กวางคารามาควยกัน
 (สุวรรณหงส์ยนต์ : 95)

โทรทำนายความฝันของนางแก้วสัจจา ความว่า

ฝันนี้คืนนี้ โฉมยงนงลักษณ์ นางจะทรงครรภ์
 ในฤกษ์เวลา ลักษณะความฝัน พระโอรสนั้น เป็นชายโสภา
 บุญหนักศักดิ์ใหญ่ เมื่อพระจะได้ สิบหกชันษา
 เจ้าจะจรจาก พลัดพรากพารา สมเด็จพระเจ้าฟ้า ตกอยู่เมืองไกล
 อันคอกมดตา จะไ้ช้ช้ช้ช้ โฉมเลิศวิไล
 เป็นมเหสี แห่งที่หน่อไท คารานันไช้ คือพระลูกยา
 เมื่อพระจอมไตร กลับมาเวียงชัย ทั้งสามกษัตรา
 ไ้เมื่อกุศล ปราศจากพารา พระกลับคืนมา เป็นปิ่นธณี
 (สุวรรณหงส์ยนต์ : 96)

2.2 โชคกลาง

กลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นเหตุการณ์หรือร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 908) ความเชื่อเกี่ยวกับกลางบอกเหตุเป็นความเชื่อของชาวไทยทุกท้องถิ่น ปรากฏในวรรณกรรมต่อไปนี้ เช่น

เรื่องภยาหงส์ ตอนพญาหงส์ทองสวคมนตรีกวานซึ่งผิดปกตัทธรรมา เป็นสิ่งสะกิดใจพญาหงส์ว่า เหตุการณ์เช่นนี้ต้องมีอาเพศอันเป็นกลางเตือนให้พญาหงส์ทองทราบว่าจะมาถึงตัว ความว่า

อาเพศเหตุให้จากที่	นางหงส์สองศรี
ร้องเล่นเต้นตามทำนอง	
พระองค์ประหวัดจิตโดยปอง	สวคผิดทำนอง
ทำนุกแห่งพระศาสนา	
คืนเป็นปลายบทธรรมา	พลาดหลังคาธา
ระทวยมิได้สมประคี	
โวเวแหวเวียนเพียนที่	รู้ในอินทรีย์
กุนจะมีเหตุใหญ่	
ถ้อยท่งรุ่งแจ้งแสงฉาน	หน่อพระโพธิญาณ
ก็สวคอุเบปัจจัย	
ผิดพลงหลังหน้าชวักไขว่	แซ่เขื่อนเพื่อนไป
เหตุภัยแน่นแล้วกูอา	

(ภยาหงส์ : 18-19)

เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนพระวิษณุกรรมนำหงส์ยนต์มาถวายพร้อมบอกเส้นทางไปยังเมืองหริคัน และตักเตือนให้สุวรรณหงส์ระมัดระวัง ความว่า

ถ้าจิ้งจกหัก เจ้าอย่าโหมหัก จะเกิดเหตุกลาง
 อย่าขึ้นเข้าไป ที่ภายในปรางค์ พิจารณาท่าทาง จะย่างเดินคู
 (สุวรรณหงส์ : 29)

3. ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถาและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องอำนาจ ลึกลับเกิดจากการกระทำของผู้รู้เวทมนตร์คาถา หรือเครื่องรางของขลัง สามารถบังคับอำนาจนี้ได้ตามความประสงค์ ปรากฏในวรรณกรรมดังนี้ เช่น

เรื่องนายคั้น ตอนนายคั้นแต่งตัวเพื่อไปบ้านนางริงไรในวันแต่งงาน นายคั้นใช้เวทมนตร์คาถาทวงเมตตามหานิยม ความว่า

ข้างไชยชายนายคาบอก ⁶	ครั้นแล้วรอดเกินกลาไคล
ไปวัดคัคคมใหม่	น้ำมันใส่เอาเทียนรม
ชนแม่นสองสามอัน	หยิบมีดปล้นกันหน้าผม
เอายันต์ลงคารม	อมเอาไว้ร้ายคาธา
ซึ่งเสกสีปาก	แล้วเสกหมากท้อชายผ้า
อ่านเวทพระคาธา	กันตัวไว้ได้เจ็ดที
	(นายตัน : 29)

การจัดประเภทของความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในสิ่งเร้นลับที่ปรากฏในวรรณกรรมกลุ่มตัวอย่าง จัดแบ่งได้ 3 ประเภท และแต่ละประเภทมีลักษณะของไสยศาสตร์ซึ่งแตกต่างกันไป แต่ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในลักษณะใดที่พบในวรรณกรรม มีลักษณะเหมือนกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่พบในวรรณคดีไทย และเป็นความเชื่อในสิ่งลึกลับที่ปรากฏในสังคมทุกชาติทุกภาษา